

BAJAI HONPOLGÁR

2012. június

XXIII. évfolyam 6. (259.) szám

Ára: 250 Ft

Gonds Hildegard: Reggeli hangulat a Kígyó utcában

Közelben és távolban

E címmel nyílt május 14-én kiállítás a Községi Házban Meislné Gonds Hildegard műveiből. A művésznő Németországban született, de egyéves korától Baján, édesapja szülővárosában nevelkedett. Itt végezte a gimnáziumot, és itt szerezte meg azt az emóciós köteléket, ami ma is visszahozza szeretett városába. A Rudnay Gyula által vezetett Szabad Akadémián 1948-tól 1951-ig művészeti képzésben vett részt, a család szellemisége, racionális gondolkodása azonban 1951-ben a Szegedi Tudomány-

gyetem Természettudományi Karának fizika-kémia szakára irányította, ott szerzett tanári képesítést. Az 1956-os forradalom utáni kilátástalan helyzetben családjával és férjével, Meisl István geológussal elhagyta az országot. Németországban telepedtek le. Gyermekei nevelése és tanári munkája mellett folytatta művészeti tanulmányait. Portré-, akt- és tájképfestészetet tanult.

Bajai képei fiatalkori élményei nyomán készültek. Másokkal is úgy akarja láttatni a bajai köveket, házakat, szűk utcákat, aho-

gyan benne élnek. A természettudós tárgyilagosságával, az apró dolgok rajzosságával tárja elénk a kisváros patinás helyeit. A kiállítás festményei között az Attila és a Kígyó utca hangulatát a megjelenő fények, reflexek ragyogóbbá teszik, az árnyak a szín teltségével válnak a kép részévé.

Gonds Hildegard hetedik alkalommal mutatja be Baján alkotásait. Erre a kiállításra elhozta utazási élményeit, a mediterrán vidék jellegzetes atmoszféráját is.

Kollárné Éber Orsika

1988. október 7-én Szentágothai János a parlamentben felszólalásra jelentkezik. Az elnök gyanútlanul megadja a szót, hiszen nem sejtí, hogy egy hatalmas folyam kiáradásának zsilipjét nyitja meg. A szikár, gondos fogalmazáshoz, megdönthetetlen logikájú érveléshez ragaszkodó tudós elmondja nagy hatású beszédét. A rendszer-váltás, mely kisebb iránymódosulásokból alakult teljes fordulattá, ilyen részletekből tevődött össze. Kétségtelen, hogy 1990 reménykedéssel gazdag tavaszának a Szentágothai-beszéd lényeges előkészítő eleme volt. Jellemzi az utolsó pártállami országgyűlés szolgálalkúságát az oráció fogadtatása. „A parlamentben csúfosan alul maradtam, a háromszázhatvan szavazat közül csak tizenkilenc szavazott a teljes leállítás mellett, harmincegynéhány tartózkodott, és a túlnyomó többség támogatta az eszeveszett projektumot” – írja a professor. Történt mindez tizenegy hónappal az új. Ellenzéki Kerekasztal megállapodás előtt.

Bár életkora megközelíti a nyolcadik x-et, 1990-ben ismét vállalja a közszereplést. A tavaszi választás előtt a Magyar Demokrata Fórum keresi meg ajánlatával. Az országos lista előkelő helye megtisztelőnek látszik. Ám a valóság az, hogy az ismeretlenségből előburjánzó szürke közepszert szépen ékesíti az Európa-szerte tisztelt név. A nyugati demokráciákat jól ismerő, széles látókörű tudós rezignáltan érzékeli az új hatalom birtoklói-nak korlátait. Szakértelmük kevés ahhoz, hogy az államkapitalizmust jól működő tőkés rendszerré alakítsák át. Kimondja lesújtó ítéletét: „anyám, én nem ilyen lovat akartam... ez már nem az én világom. Tisztes-séggel végigszolgálom az 1990-1994. évi ciklust, de azon túl még egy százalékban sem kívánok és tudok a felelősségben osztozni.”

A 19. századi regényirodalom tipikus szereplője a foglalkozásából adódóan materialista világnézetű orvos. Bonckése szenvtelenül mélyedt az élettelen test legtökösabb részeibe, de sohasem találta meg az elillant lé-

lek rejtékhelyét. A negatív eredmény szilárd hitet alapoz meg: az egyetlen létező a szelentől mentes anyag. Szentágothai a 20. század hatalmas teljesítményű kutatóeszközeivel vizsgálja a korpusz zengő, rezonáló csodáját, az agyat és az idegrendszert. A zseniális intuícióval készült műszerek oly finom szerkezetű és bonyolult világot tárnak eléje, melynek működését a kutató csak részlegesen képes megmagyarázni. Ez azt a szilárd meggyőződést alakítja ki benne, hogy a mű csak egy Nagy Alkotó remeklése lehet.

Bár életének jó részét zord, a transzcendens világ létét tagadó korban éli le, gyermekkori hitét szilárdan őrizi meg. Meggyőződéssel vallja, hogy a Biblia és a tudományos szakkönyvek anyaga harmonikusan egyesülhetnek a 20. század orvosának tudatában. Nyolcvanegy évesen, megbékélt lélekkel pillant a már oly közeli vég felé, mely evangélikus hite szerint egy új világ kapuit nyitja meg.

Dr. Dániel József

Egy többgenerációs mutatványos család veteránjai

A hercegszántói Prehalek házaspár

Akkortájt, amikor a leghosszabbak a napalok és legrövidebbek az éjszakák, a nyári napfordulathoz közel, június 24. Szent Iván napja, azaz Keresztelő Szent János emléknapja. Révai Nagy Lexikonából véve az idézetet: „Az ekkor még megtartott népiünnepek a pogány kori nap- és tűzimádás nyomait mutatják... A szent-iváni népszokások majdnem egész Európában fellelhetők: a magyar népnél leginkább csak ott, ahol ez szláv vagy német elemmel érintkezik... Többnyire ... nagy tüzet gyújtanak babonás szertartások közt...; a tüzet főképpen a leányok átugrálják s az ugrás sikerült vagy nem sikerült voltához szerelmi jóslásokat fűznek; a tűz körül állók az ún. szentivánéji énekeket ismétlik szakadatlanul...” A Felsőszentivánon évről évre megtartott búcsú e naphoz kötődik, és miután magam immár negyedszázada a községhez kötődöm, vagyok ilyen múltra visszatekintve résztvevője a felsőszentiváni búcsúnak (feleségemmel társban, jó ideje unokáinknak is társaságában, legutóbb, 2011-ben annak élményét is megélve, hogy tizenéves korba ért legidősebb lányunokánk, Mire boldogan lobogtatva hozta haza a sikerült tűzugrása elismeréseként kapott díszoklevelet. Lehet, példáján felbuzdulva, ez évben húga, Elza és unokahúga, Sára is nekiveselkedik a feladatnak?).

A felsőszentiváni búcsú szokványos vevjárója – csakúgy, mint számos más településen – az árusoknak és az elsősorban gyermekeknek és ifjaknak szórakoztatását-vidámságát biztosítani akaró vállalkozóknak (korábbi megnevezésük szerint mutatványosoknak) jelenléte. A búcsú napján hagyományosan kibérlik a Rákóczi és Jókai utca egy szakaszát, így a vasárnap kora délutánján tetőző búcsú forgatagra a község háza és az önkormányzati tulajdonban lévő, rendelővel öszeépített orvoslakás közvetlen közelségében kerül sor. Hát innen az én közelebbi, most már negyedszázados ismertségem a hercegszántói Prehalek házaspárral. Ez ismertséget az idő az által érlelte, hogy más településről Felsőszentivánra minden alkalommal az itteni búcsú napját megelőzően, jobbra egy héttel korábban – vasárnap, kora éjszakai órákban – érkeztek, lakóköcsijükkel és szerelvényük más tartozékaival a rendelő közvetlen közelségében „tanyáztak le”, minek folytán a búcsú napját megelőző napokban találkozásaink, beszélgetéseink szinte mindennaposakká váltak, és az is előfordult, hogy valamelyikük mint orvoshoz fordult hozzám.

Amikor pedig legutóbb, a 2011 évi felsőszentiváni búcsú vasárnapjának már vilánygyújtás utáni késő estjén hosszas sze-

relvényükkel irányt vettek Ásotthalmának, és az 1971-es gyártmányú Csepel teherautó kormánykerékéhez a nap fáradalmaitól viseltes, 80-hoz közel járó Pista bácsi ült, a Rákóczi és Jókai utca kereszteződésében a felsőszentivániak közül utolsóként búcsúztam tőlük.

A házaspárt előre megbeszélten, 2012. január 26-án kerestem fel hercegszántói otthonában, a Rákóczi utca 10. szám alatt. Délután 3-kor csöngettem be hozzájuk, bő három óra múlva kísérték ki a kapun. A közbenes órák hatszemközti beszélgetéssel és sok-sok fénykép megtekintésével, illetve az azokhoz fűződő élményeik felelevenítésével teltek. Eljövetelemkor, egy többgenerációs mutatványos család veterán házaspárjának életpályájával a tarsolyomban, kölcsönösen azt a reményünket fogalmaztuk meg, hogy legkésőbb ez év júniusában – akkortájt, amikor a leghosszabbak a napalok és legrövidebbek az éjszakák – Felsőszentivánon a szokásos körülmények között viszontlátjuk egymást.

A férj, Prehalek István 1933. április 4-én Hercegszántón született. Anyai ágon nagyapja, Vidák Miklós matrőzként szolgált azon a hajón, amelyen Horthy Miklós még mint kadét szerepelt a hierarchiában. Az alsómonostori parasztyerek kiváló úszó volt,

Prehalek István nagyapja

A képet Prehalek Lajos készítette

Prehalek Lajosné

úszóversenyeket nyert matróztársai előtt. Utóbb vízimolnár, majd mutatványos lett. Az apa, Prehalek Lajos gyorsfényképész volt a búcsúban és vásárokon. Az általa készített képek némelyike „Szív küldi szívnék” üzenetet hordoz, némelyike bajai vásári emlékeket őriz. Az apa viszonylag korai életkorban bekövetkezett halála után az anyja, Prehalek Lajosné, született Vidák Jusztina állt a vállalkozás élére.

A feleség, Prehalek Istvánné, született Gergela Irma ugyancsak hercegszántói születésű, ő 1936. december 22-én látta meg a napvilágot. Anyai ágon nagyapja, Mayer István is, anyja is már mutatványos, közelebről körhintás volt (ahogyan sok más felmenője és egyéb rokona későbbi férjének, ugyanúgy övének is). Irma elsőáldozására 2. osztályos korában, 1944-ben került sor – a II. világháború szörnyű nélkülözése időszakában, amikor a „cserebere-kereskedelem” jelentette a mindennapi megélhetésnek is, az elsőáldozási ruhához hozzájutásnak is piacát. Anyja a ruha anyagát 7 és fél kilogramm szalonáért cserébe egy közeli tanyán szerezte be, a picinyke lábra 37-es méretű, papírral és tépelt vászondarabokkal kitömött cipő került.

Mindketten katolikus iskolába jártak, Irma a helyi zárda növendékeként mutatott föl kiváló tanulmányi előmenetelt az intézmény drasztikus, máról holnapra történt bezárása pillanatáig. Miután mindketten mutatványos családba születte, közös volt a sorsuk abban is, hogy búcsúk és vásárok szezonjában kiskoruktól sokat voltak távol otthonuktól, vándor életmódjuk nemcsak

iskoláztatásuk nehézségeit hatványozta, de meghűléses stb. megbetegedéseik kockázatát is jócskán fokozta. A közös sors eszmélésüktől megannyi közösen átélt esemény emlékével köti össze őket máig. Közte azzal a drámai élménnyel, hogy a Csikérián 1942. augusztus 20-án, Szent István-napon tartott búcsú egyik percében elrendelték mindennemű zene azonnali beszüntetését, a búcsú publikumának tudomására hozva, hogy Horthy István kormányzóhelyettes tragikus repülőszerencsétlenség áldozata lett. És egybevágó az emlékeztetük a vonatkozásban is, minő meggondolásból rendelte el a Rákosi-rezsim az addig gyermekmeghajtásos körhinta beszüntetését, illetve motoros meghajtásúvá átalakítását. Hát abból a meggondolásból, hogy a szegény gyerekek ne hintáztassák tovább a kulákgyerekeket...

Prehalek István és Gergela Irma 55 éve házaspár, 1957-től saját jogon, külön engedéllyel rendelkező mutatványosok. Ahogyan korábban nagyszülei és szülei, illetve tárgabb rokonságuk kíséretében tették, rövid ideig maguk is még lovas kocsival járták a széles környéket, és sátor jelentette a fedelet; a körhinta menetidejére is, a közti időszakokban is maguk szolgáltatták a zenét. Az 50-es évek végén előbb a TEFU-tól bérelt tehergépkocsi szállította őket – a többi mutatványossal együtt – helyszínről helyszínre (dinnyeszezonban kizárólag éjszaka), míg nem saját „kéthengerű Rába traktor”, majd Hoffer traktor, azt követően Super-Zetor vontatta szerelvény tette egyre komfortosabbá vándorló életmódjukat. A Hoffer traktor vontatta szerelvény vonatkozó járművének ülésében rendre a férj, a szerelvény utolsó tagja, a 3 méteres merev rúdon vontatott busz volánjánál rendre a feleség ült és kormányzott. Jelenleg az 5. évtizedet taposó Csepel teherautó tölti be a fontatónak is, több más funkciónak is a szerepét.

Az idős házaspár vállalkozása jó ideje a Szórakoztató és Vidám Park Vállalkozók Országos Egyesülete keretében működik (jelenleg is szoros együttműködésben az unokaöcs, az ugyancsak hercegszántói Prehalek Lajos vállalkozásával). Szórakoztató kínálati listájuk a motorizált gyermekkörhintáktól kezdve a céllövészetten át a jobbára csak bizonyos korosztályon túliak által kipróbálható motorizált körhintákkal bezárólag elég széles ahhoz, hogy egy falusi búcsú résztvevőinek ilyen irányú igényét kielégítsék, és ahhoz mérten különösen, hogy a jelen gazdasági körülmények közepette azoknak megannyi alkalommal transzportálására is, folyamatos, biztonságos üzemen tartására is módot találjanak.

Prehalek Istvánné édesanyja

Régi-régi, gyermekek által hajtott körhinta

Motoros körhinta, ma már múzeumi darab

A 2011. évi felsőszevntíváni búcsúban. A Prehalek házaspár a szerző unokáival

A több generációra visszanyúló, örök álmukat alvó mutatóvnyos elődöknek is, életük delelőjén meghalt testvéreiknek is maguk állítottak síremléket a hercegszántói temetőben. A feleség 48 éves korban meghalt bátyjának síremlékén Petőfi egyik verséből vett idézet sírfeliratként szerepel.

A 2012. január 26-án náluk töltött bő három óra egyik legfelemelőbb pillanata volt, amikor Pista bácsi a régen elhunyt sógortól a nehéz időkben többször hallott, nekik is zsinórmértékké vált szentenciát idézte: „Nehéz a becsületes élet, de édes falatjai lesznek!”

A reményem, hogy a Prehalek házaspárról megjelent cikk olvastán a Bajai Honpolgár olvasói közül számosan kívánják velem együtt Irma néninek és Pista bácsinak: még sok édes falatban legyen részük.

Péter Árpád dr.

Kedves, Jó Bajaiak!

Levél Finnországból

Amikor ezeket a sorokat rovom (május elején-közepén), otthon már kánikulai idők közelednek – itt még jónéhány köbki-lométer hó a messzeségben („metsä” finnül erdő, de nyilvánvaló a rokonsága a „messze” fogalmunkkal...).

Hanem került a kezembe múltkoriban egy olyan cikk – mégpedig híres honi hetilapunk jóvoltából –, amely jócskán átmelegített, akkorát kellett nevetnem. A címe ez volt: *Ahol játék az élet – a skandináv rejtvény*. No, hát ezen göcögéltem édesdeden.

Közhelyesen mondva: csak skandináv földre kell lépni, s máris neki lehet esni a kerítésnek, mert az köztudottan kolbászból vagy! (Egyszer majd azt is elmesélem, milyen is a finn makkara, azaz kol-

bász – ne akard megtudni, Kedves, Jó Bajai Testvérem... Most már ugyan egyre több benne a hús, de korábban még tejpórt meg krumpli-keményítőt is tartalmazott... Színe most sincs, paprikát sohasem is lát, látott...)

Az egyik alcím: *Norvég minta*. A magát még csak el sem marasztaló, a „norvég vért óvó” mérsárosról (Breivik) most szó se essék – annál inkább az olajtornyokról a Jeges-tengeren.

Itt hát ezt be is fejezhetjük.

Svédország hosszú időközön, szinte évszázadokon át kimaradt a nagyobb háborúból. Akkor hát ez is kipipálva.

A finnek nem maradtak ki, sőt tulajdonképpen a két téli háborújukból csináltak

olyan mítoszt, amire mindmáig jórészben építik az erkölcsiségüket. (Örölnék, ha egyszer valaki elmagyarázná nekem: hogy van az, hogy ama osztrák festőlegénynek a hatalmas armádiája sem tudja legyőzni az oroszokat, ez a maroknyi kis skandináv nép pedig megfutamtítja őket? Mármint az oroszokat.)

Mitől működik az északi modell?

Fejezetcím, melynek hadd idézzem ide mind a nyolc alcímét.

1.) *Alapja a népes és képzett középosztály* (Igaz.)

2.) *Széles körű társadalmi konszenzus alapján döntenek a reformokról*, melyeket olykor éveken át vitatnak az állampolgárok bevonásával. (Ez is bizonyára így igaz.)